

KÖRLÜK VE BİLGELİK***Yunus BUCUKA****

*“Gerçek keşif yolculuğu yeni manzaralar görmekten değil,
yeni gözlere sahip olmaktan kaynaklanır”*

Marcel Proust

ÖZET

Körlük, bir anlam arayışı ve varoluş biçimi olarak bilgelik gibi, kadim bir meseledir. Peygamberler, kâhinler, destan okuyucuları ve ozanlar arasında körler bulunmaktadır. Körlükle, bilgelik ve içten kavrayış arasında bir bağ kurulmaktadır. Birçok kültürde körlerin kalp (gönül) gözlerine dair önemli atıflar mevcuttur. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, bilgelik ve körlük ilişkisinin, modern yansımasının nasıl olduğunu üç sinema filmi üzerinden anlamaya çalışmaktır. Üç farklı kültürden beslenen bu filmlerin ilki Hayallerin Ötesinde (Imagine); Bab'Aziz: Ruhu Üstüne Tefekkür Eden Prens; üçüncüsü ise “Zatôichi: Kör Kılıç Ustası” adlı filmidir. Söz konusu filmler, nitel yöntem çerçevesinde içerik analizi ile kritik edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda; filmlerde bilgelik ile körlük ilişkisine dair verilere ulaşılmıştır. Her üç filmde de ana karakterler hayatı görmek üstünden değil sezgiler üstünden temellendirmektedirler. Bunun özünde de asıl gerçeğin ‘görünenin’ arkasında olduğuna dair bir anlayış yatmaktadır. Dolayısıyla çağdaş sinemada da körlük ile bilgelik arasında ilişki kurulduğu ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Bilgelik, Körlük, Hayallerin Ötesinde, Bab'Aziz: Ruhu Üstüne Tefekkür Eden Prens, Zatôichi:Kör Kılıç Ustası.

BLINDNESS AND WISDOM**ABSTRACT**

Blindness is an ancient issue, as is wisdom as a search for meaning and a mode of existence. Among the blind there are also Prophets, soothsayers, reciters of epics and poets. A relationship is established between blindness and wisdom and insight. In many cultures, there are important references to the 'heart eyes' of the blind. In this direction, the aim of the study is to try to understand the modern reflection of the relationship between wisdom and blindness through three movies. The first of these films, fed by three different cultures, is Beyond Dreams (Imagine); Bab'Aziz: The Prince Contemplating His Spirit; the third is the movie "Zatôichi: The Blind Swordsman". The films at issue were criticized with content analysis within the framework of the qualitative method. As a result of the analysis carried out; data on the relationship between wisdom and blindness in movies have been reached. In all three films, the main characters base life on intuition, not on seeing. At the core of this lies an understanding that the real truth is behind the 'apparent'. Therefore, it can be argued that there is a relationship between blindness and wisdom in contemporary cinema.

Keywords: Wisdom, Blindness, Imagine, Bab'Aziz: The Prince Who Contemplated His Soul, The Blind Swordsman:Zatoichi.

* Bu çalışma, Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından 24-26 Eylül 2020 tarihlerinde düzenlenen II. Uluslararası Dil, Düşünce ve Din sempozyumunda sözlü bildiri şeklinde sunulan ve kitap bölümü olarak yayınlanmış metnin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi. Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü ybucuka@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3001-2646

1. GİRİŞ

Doğası gereği insan bilgelik peşinde olan bir varlıktır. Söz konusu durum birçok antik dinde, kültürde, mitolojide önemli bir husus olarak mevcuttur. Sümerlerde Enki, Antik Yunan mitolojisinde Athena, Hinduizm'de Ganeşa, Antik Mısır'da Thoth bilgelik tanrısıdır. Zerdüştlükte Ahura Mazda bilgelik anlamına da gelir. Mitolojik anlatılarda bilgelikğin sembolü karanlıkta da gören baykuştur. Bilgelik kültürel, felsefi ve dinî kaynaklarda da sıkça vurgulanmaktadır. İlahi kaynaklı üç dinin kutsal metinlerinde bilgelik, yol gösterici bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bütün bunlar da bilgelikğin ezeli bir boyutu olduğunu vurgulamaktadır.

İnsan deneyimi olarak ortaya çıkan bilgelik, toplum ve evrene dair bilgi ile beraber sanat, bilim, felsefe ve dinin de içinde bulunduğu geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu süreçte hedeflenenler ise, özerklik, ruhsal sükûnet ve bağımsızlık (autarkeia, ataraxia ve autonomie) durumlarına erişmektir (Çilingir, 2012:9). Bilgelik; bilgi bakımından öncelikle beden değil zihnin veya ruhun bir özelliğidir. Bir tür beceri, duyu veya sezgidir. Eylem olarak bilgelik, hayatta alınan kararlardan bağımsız değildir. Bu da sadece kişinin aklında ne olduğu değil, aynı zamanda onu nasıl kullandığı meselesidir. Yargı olarak bilgelik, doğru kararlar vermek ile ilgilenir. Erdem olarak bilgelik ise, ahmaklığın zıttı olarak bilinir ve sadece düşünceli bir eylem değil, aynı zamanda ahlaki karaktere sahip eylemler anlamına gelir (Rising:2022).

Bilgece yaşamak öncelikle, hakikate dair bir anlayışa sahip olmayı zorunlu kılar. Gerçek, bilge kişiyi hem içten (fikirler ile) hem de dıştan (davranışlar ile) kuşatmaktadır. Ayrıca, bilge kişiler varoluş halleriyle hakikati anlaşılır kılabilirler. Bilgelik kâinatta mevcut olan varlıkları, sıradan varlıklar değil, birer simge olarak kabul eder. Böylece her varlığın bütün içinde taşıdığı anlama vakıf olmayı sağlar. Anlaşılması gereken önemli ilke hiçbir varlığın sadece maddesel bir nitelik taşımadığıdır (Kuvancı, 2019:321). Bilgelik, kitabi ya da söylemsel, hazır bir içeriğe sahip değildir, bizatihi insanın kendisinde deruni olarak vardır ve onu keşfetmek kişinin kendi işidir. Bilgelik okuma ile erişilen bir hâsıla olarak değerlendirilemez bununla beraber bir öğrenme durumu değil bir deneyim sürecidir (Kuvancı, 2019:330-331).

Bilgelikğin birçok özelliği mevcuttur. Farklı kültürler içinde vücut bulan bilgelik anlayışları da söz konusudur. Nitekim Güney Amerikalı bir kültürde kabul gören bir bilge ile Hintli veya Çinli bilgeler arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da olacaktır (Çilingir, 2012:20). Bilgelik hususunda düşünülen önemli noktalardan biri de, bilgelikğin bazı insanlara has olduğudur. Bu insanlar ya toplumdan uzakta bir hayat sürmekte (Herakleitos) ya da bilgelik gücü (Platon) ile topluma yön vermektedirler (Türkmen, 2019:270.).

Tomlin'e göre, bazı kültürlerde evren ilahi bir kanuna göre düzenlenmiştir. Her kültür bu ilahi kanunu kendi kavramlarıyla anlamlandırmaktadır. Bu kavramlar Hint'te Rita, Çin'de Tao, Antik Mısır'da ise Maat'tır. Bilgelik bu kanuna dair bilgiye sahip olmayı gerektirir. Bunun yanında Hinduizm, Budizm ve Taoizm'in ortaklaşa kabul ettikleri bir ilke de vardır: evren aynı zamanda ahlaki bir düzendir. Bu da, kozmosun hakiki anlamıdır. İnsan da, mikrokozmos bir varoluşla bu ahlaki düzenin bir parçasıdır (Tomlin, 1957:78).

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Bilgelik üstüne önemli tartışmalar yapan stoacı filozoflar varlıkta tanrısal nitelik ve mükemmel bir düzen bulunduğunu, dolayısı ile doğaya ve onun bu düzenine uygun hayat sürmenin erdemli olmayı sağladığını kabul etmişlerdir (Çelikkol, 2019:1225). Bu felsefeye göre evrende bulunan yerden göğe her varlık, bu ilahi düzenin bir parçasıdır. Bu varlıklar arasında uyum söz konusudur. Dolayısıyla insan ile diğer varlıklar arasında da bir uyum bulunmaktadır. Zira insan da bu tanrısal düzenin bir parçasıdır. Buradan hareketle bilgiler sürdürdükleri hayat ile doğa arasında bir uyum düşünmüşlerdir. Pratik olarak da evren ile kurulan bu derin bağdan erdem ve mutluluk doğmaktadır (Çelikkol, 2019:1241-1242).

Çin’de felsefe, önemli ölçüde, salt kavramsal bilgiden (theoria) uzak daha çok pragmatik ihtiyaçlara yönelik, insanın kendi kaderine yön verecek pratik hikmete kıymet verir. Bu nedenle Taoizm, Hinduizm ve Budizm gibi antik kültürlerin bilgelik anlayışlarını birer “felsefe” olarak nitelenmek doğru değildir. Zira felsefe, bilgeliğin arayışında ancak bir yoldur (Çilingir, 2012:21-22). Antik Yunan’da da bilgelik Aristoteles’in vurguladığı gibi insanın ‘evren karşısında duyulan hayranlığıyla’ ifade edilmektedir (Topakkaya, 2012:99). Aristoteles pratik bilgeliği, fiziksel ve ruhsal uyum içinde, insanın hayatla, toplumla ve devletle alakalı eylemlerde bilgiye dayalı mutluluk olarak değerlendirmektedir. Teorik bilgeliği (sophia) ise ezel ve ebedi varlıklara dair hakikat bilgisine sahip olmanın doğurduğu sürekli mutluluk olarak değerlendirmektedir (Çilingir, 2012:24). Descartes ve Berkeley için, bilgelik bir durum değil bir faaliyettir. Descartes için bu faaliyet, evreni daha iyi anlamak için çabalamaktır. Berkeley’e göre ise, Tanrı’ya ve O’nun bilgeliğini düşünme eylemidir. Kant’a göre, bilgelik doğru kurallara uyma isteğinde bulunur, bu da mutlaka eyleme yön veren bir tür fikirdir, ancak eylemin kendisi değildir (Rising, 2022:12-13).

İnsanın evren ile ilişkisinde önemli bir hususa dikkat çeken Aliye Çınar’a göre, günümüzde insan kendini insan-doğa ikileminde bir özne olarak konumlandırmıştır. İnsanın merkeze alınarak doğaya egemen olma girişimi onu hakikatten uzak tutmuştur. Bu düşünce modernist, determinist ve rasyonalist paradigmlar çerçevesinde, varlık ve değeri birbirinden ayırmıştır. Bu noktada modern düşüncenin eleştirilmesiyle beraber, Aristoteles’in yaşam ve anlam ile yoğrulduğu pratik hikmet (phronesis) anlayışının önemi yeniden değer bulmuştur (Çınar, 2007:173).

Bilgelik arayışı gibi körlüğün de hayatın kendisi kadar kadim olduğu bilinmektedir. Dünyanın birçok yerinde körler mevcut olmuştur. Eskimolarla temas eden insanlar, onların arasında da körlerin olduğunu belirtmişlerdir. Hesiodos körlerin sayısının çok olduğu ve kendilerine yönelik bilgi ve teknik birikimin yüksek olduğu Mısır’a “körler ülkesi” adını verir (Demirci, 2005:111). Kör insanlar, Antik Yunan mitlerinde çok saygın ve onurlu bir yere sahiptir. Şairler ve kâhinler olarak geleceği bilebilirler, hatta Afrika gibi ülkelerde hala görüldüğü gibi, bu meslekler onlara özgü özel alanlar olarak görülebilir (Letoublon:2022). Mitograf Apollodoros’a göre, Teiresias, tanrıların sırlarını açıkladığı için kör edilmiştir (Caldwell, 1989:37). O, Apollon’un ikonik kâhinedir. Kör olmasına rağmen, olup bitecek olanı herkesten daha iyi görebiliyordur (Web 6). Tanrı Dionysus şerefine yazılmış ilâhileri okuyan şair olarak tanınan Xenocritos da kördür. Ophioneus da kör bir kahindir (Buxton:1980). Yunan mitolojisinde Trakya bölgesinin kralı Phineus de kör bir kahindir (Web

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

4). Trakyalı şarkıcı Thamyris de kördür. Ayrıca, mitolojik karakterler dışında Antik Yunan da Demetrius, Antipatros, Asclepiades gibi kör filozoflar da bulunmaktadır (Demirci, 2005:124).

Körlük ve önsezi, Kelt ülkelerinde kehanet veya şiirsel bir bakışın göstergeleridir. Kelt ozan Ossian kördür ve güçlü bir önsezi yeteneğine sahiptir (Larrissy, 2007:36). Antik Çin'de körler arasında kâhinler, bilim adamları ve müzisyenler bulunmaktadır. Konfüçyüs'ün müzisyen Şihnien ve Şihkuang ile ilişkileri olduğu bilinmektedir. Yine Konfüçyüs'ün öğrencilerinden birinin de gözleri görmeyen düşünür ve edebiyatçı Tsoch olduğu kayıtlarda mevcuttur (Demirci, 2005:114).

Gabriel Farrell, Batıda teoloji sahasında da önemli kör kişilerin bulunduğunu belirtmektedir. En önemli örnek ise Didymus'tur. Didymus (doğumu M.S. 308) İskenderiye Kilisesi'nde bir Hıristiyan ilahiyatçı olarak yaklaşık yarım yüzyıl dersler vermiştir. Teolog Rufinus, Didymus için, "Bir şeyleri başkalarına aktarabilmek için kendini okumaya değil, duymaya verdi" ifadesini kullanır. Didymus'un öğrencisi Palladius da körlüğün onun için büyük bir nimet olduğu görüşünü dile getirir (Demirci, 2005:114).

Batı edebiyatında da körlük birçok önemli eserde işlenmiştir. Kral Oedipus, Kral Lear, Madam Bovary ve Kayıp Cennet gibi önemli metinlerde, körlük yüceltilir ve sıklıkla övülür. Sofokles, Kral Oedipus'ta körlük ve sezgiyi, Tiresias ve Oedipus karakterleri aracılığıyla doğrudan birbirine bağlar. Flaubert'in Madam Bovary'sindeki kör dilenci, kehanette bulunan gerçekçi bir karakterdir. Yirminci yüzyıl öyküleri "Kör Adam", "Körlerin Ülkesi" ve "Katedral" gibi kanonik metinler sezgi ve körlük arasında bağlar kurar. Her hikaye körlüğü romantikleştirse de her biri edebiyatta körlüğün tartışılmasına fayda katmaktadır. Edebiyatta, her ne kadar azalmaya başlasa da, körlüğe dair köklü bir övgü geleneği vardır. Kör bilge/kahin figürü Sofokles'ten yirminci yüzyıla kadar uzanır ve muhtemelen gelecekteki hikayeleri de etkilemeye devam edecektir (Camp:2014).

Müslüman toplumlarda da ilgili konuda önemli örnekler bulunmaktadır. Bu örneklerden biri olan, Abdu'l Ala al Ma'arri dört yaşında çiçek hastalığından dolayı görme yetisini kaybetmiştir. 1008'de Bağdat'ı ziyaret ederek muhteşem şehrin şairleri tarafından onurlandırılmıştır. Mistik ve metafizik konulara şüpheyle bakan Ma'arri için Will Durant şöyle demiştir; o, zamanının Arap şiiri alanında "zirveye damgasını vurmuştur." (Farrell, 1969:8). İslâmiyet'i ilk kabul edenlerden biri olan Abdullah İbn Ümmü Mektûm Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen, Hz. Peygamber'e defalarca devlet başkanı ve imam olarak vekâlet eden görme engelli biridir (Aydınlı, 1999:434-435). Bu iki örneğe ek olarak İslam kültüründe sağlık ve hikmet konusunda oldukça önemli bir yeri olan Lokman Hekim'in de, bilgeliği körlerden öğrendiğini dile getirdiğine dair rivayetler mevcuttur (Akbulut:2015).

İslâmî Türk edebiyatının en önemli temsilcilerinden olan Edib Ahmed Bin Mahmut Yükneki de doğuştan görme engellidir. Atebetü'l-Hakâyık adlı eseri, alanında bir başyapıttır. "Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelen bu eser hikmet üstünedir. Büyük tasavvuf şairi Yunus Emre'nin mürşidi Taptuk Emre'nin de kör olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır (Demirci, 2005:195-198). Gözleri görmeyen, ancak gönül gözü ile

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

çok açık gören, sazı ve sözüyle gönüllere taht kurmuş (Şimşek:2016) Âşık Veysel de sonradan kör olmuştur. XX. yüzyılda Âşıklık geleneği bakımından hiç şüphesiz en mühim sanatçılarından (Tek:2016). Hala hayatta olan bir Türk ressam olan doğuştan görme engelli Eşref Armağan da körlük adına önemli bir semboldür. Armağan, "The Real Super Humans" ve "The Colors of Darkness" adlı iki ödüllü belgesele konu olmuştur (Boztepe ve Şahin:2017). Hayal gücünü kullanarak tamamen benzersiz, yaratıcı resimler yapmıştır. Görme duyusunu diğer duyularıyla destekleyerek, sürekli inceleme ve tartışma yoluyla yüksek bir renk anlayışı oluşturmuştur (Hayhoe, Cohen ve Carrizosa:2019).

Görüldüğü üzere insanın, her ne hal ve koşulda olursa olsun, bilgelik arayışı kendisi için yaşamsal değerdedir. Birren ve Svensson bilgeliğin, günümüz bilgi çağından kaynaklanan yeni bir kavram olmadığını belirtmektedir. Bilgelik bir kavram olmaktan ziyade, "eski"ye dair çağrışımlar barındırır ve zamanı, bilgiyi hatta kültürü aşar. İlkel ya da medeni tüm kültürler, antik mitler, hikâyeler, şarkılar hatta mağara resimleriyle bilgeliklerini gelecek nesillere aktarmaya çalışmıştır. Antik dinler ve felsefeler, bilgeliği zamanın kültürleri açısından bireylerin davranışlarıyla ilgili mevcut bilgi ve beklentilere dayanarak tanımlamıştır. Kültürler geliştikçe, bilgelik hakkındaki fikirler de değişmiştir. Eski çağlardan bu yana bilgelik kavramının altında örtülü veya açık birçok değer varlığı kabul edilir (Birren ve Svensson:2005).

Bu tarihsel birikimler, körlük ve bilgelik ilişkisinin özenle değerlendirilmesi gereken bir husus olduğunu göstermektedir. Bu nedenle körlük ve bilgelik ilişkisini temellendirirken belirtilen tarihsel, kültürel ve düşünsel birikimlerin kullanılmasına özen göstermek gerekmektedir. Dolayısıyla bilgelik ve körlük ilişkisinin modern literatür ve çalışmalara nasıl yansıdığını tespit etmek önem arz etmektedir. Birçok disiplin bağlamında söz konusu hususta özgün çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Bu çerçevede, mevcut çalışma bilgelik ve körlük ilişkisini analiz eden özgün bir niteliğe sahiptir. Zira literatür çalışmaları esnasında benzer bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu çalışmada bilgelik ve körlük ilişkisinin analizi üç film üstünden yapılmaktadır. Araştırmanın amacı, bilgelik ve körlük ilişkisinin, modern literatürdeki yansımalarını üç sinema filmi bağlamında anlamaya çalışmaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, filmlerde körlüğün nasıl sunulduğu, hangi perspektiften yorumlandığı ve bunların yansımalarıyla ilgili bir analiz yapılmaktadır. Bu analiz sürecinde, körlük yerine görme engelliliği terimi bilerek kullanılmamıştır. Zira görme engelliliği belli bir duysal yetersizliği tanım olarak kendinde barındırmaktadır. Yani kısmen görenler de bu kapsamda kabul edilmektedir. Oysa çalışmanın kapsamına giren husus, görme yeteneğinden bütünüyle yoksun olma bakımından körlüktür. Bu kullanım her hangi bir ayrımcı ya da damgalayıcı bir amaç doğrultusunda kullanılmamakta aksine analizlerde görüldüğü gibi bilgelikle ilişkilendirilerek görme duyusunun bireyi sınırlayamadığının altı önemle çizilmektedir. Bu açıdan kör bireylerin sahip olduğu özellikleri geniş bir görüşle değerlendirmek, bu özelliklere farklı açılardan bakabilmek, körlerin yetenek ve becerilerinin farkına varmak önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, esas olarak tarihsel bağlamda körlük ve bilgelik arasında bir ilişkinin mevcut olduğunu temellendirerek, görme engellilere yönelik

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

olumlu tutumların artırılmasına yönelik bir amaç bulunmaktadır. Çalışmada, ayrıca engellilerin konu edildiği filmlerle ilgili çalışmaların desteklenmesi ve engellilik alanına, sinema kültürü bağlamında katkı sunmak da amaçlanmaktadır. Bilindiği gibi film analizlerinde sosyolojik çözümleme de kullanılmaktadır. Bu doğrultuda kahramanların/karakterlerin statü ve rolleri, sahip oldukları değerler ve savundukları düşüncelerin toplumsal hayata nasıl yansıdığı, filmlerde sunulan toplumsal yapılarıyla ilişkilendirilerek, incelenmeye çalışılmaktadır.

Araştırmada, analize tabi tutulan farklı kültürlerden, üç film bulunmaktadır. Filmlerden; ilki, yönetmen ve senaristliğini Andrzej Jakimowski yaptığı, yapım yılı 2012 olan “Hayallerin Ötesinde” (Imagine), ikincisi, yönetmenliğini Nacer Khemir’in, senaristliğini Tonino Guerra ve Nacer Khemir’in üstlendiği, yapım yılı 2005 olan “Bab'Aziz:Ruhu Üstüne Tefekkür Eden Prens” (Bab'Aziz:The Prince Who Contemplated His Soul) ve üçüncüsü de yönetmen ve senaristliğini Takeshi Kitano'nun yaptığı, yapım yılı 2003 olan “Zatoichi: Kör Kılıç Ustası” (The Blind Swordsman: Zatoichi) adlı filmidir.

3. FİMLERDE KÖRLÜK ve BİLGELİK

3.1. Hayallerin Ötesinde Filminde Körlük ve Bilgelik

Filmin orijinal ismi *Imagine*'dir. Yapım yılı 2012 olan filmin yönetmenliğini ve senaristliğini Andrzej Jakimowski yapmıştır. Polonya, İngiltere, Portekiz ve Fransa ortak yapımı olan filmin başrol oyuncularında Edward Hogg, Alexandra Maria Lara ve Melchior Derouet bulunmaktadır.

Film, kör bir eğitimci olan Ian'ın İngiltere'den, görme engellilerin eğitim gördüğü Lizbon'daki bir enstitüye gelmesiyle başlar. Enstitü eskiden manastır olan bir mekânda eğitim vermektedir. Burada dünyanın farklı yerlerinden, farklı yaşlardan, cinsiyetlerden ve ırklardan olan öğrenciler bulunmaktadır. Bu enstitüde görme engelli öğrencilere klasik yöntemlerle eğitim verilmektedir. Ian kendine has kişiliği ve öğretme yöntemiyle öğrencilerin zihinlerinde ilkin bir karmaşa yaratsa da sonrasında onlarda bir umut doğurur. Ian öğrencilere seslerle görebilmeyi aşlamaya çalışırken çeşitli suçlamalara da muhatap olur (Web 7).

Dışarıdan (hayattan) yüksek duvarlarla korunan enstitüye gelen (Bell, 2012) Ian'ın temel felsefesi, görme engellilerin kendilerini çaresiz hissetmelerine engel olmaktır. Bunun yerine, eğitim sürecine ekolojasyon tekniğini (körlerin akustik yankılara dikkat ederek etrafındaki nesnelere algılamasını sağlayan bir teknik) dâhil ederek, görme yeteneği olmayanların da hissedebilmelerini ve rahat hareket edebilmelerini sağlar. Ancak bu anlayış enstitüdekiler tarafından hoş karşılanmaz (Grierson:2012).

Hiç görmediği halde baston kullanmayı reddeden Ian, çocuklara ses titreşimlerinin rezonansını ve tüm duyularını kullanarak mekânsal algılamayı öğretir. Kendine güvenen ve hatta biraz fazla agresif olan Ian, çocukları büyüler ve onlara umut verir. Ian dilini şaklatır ve yürürken kendi parmaklarını kıvrır, nesnelere yansıyan sesi kullanarak, öğrencilere sesleri kulaklarıyla nasıl görselleştireceklerini öğretir (Schumann, 2022). Ancak yine de öğrencilere, acı verici bir ötekiliğin sembolü olan baston güvenlik hissi verir ve en cüretkâr öğrenciler bile ondan vazgeçmek istediklerinden emin değildirlir (Luciani:2020).

Ünlü film eleştirmeni Mehmet Açar'ın belirttiği gibi Ian düşünceleri ve kişiliği ile öğrencilerin tutum ve anlayışlarını altüst eder. Öğrencilerin ona ve yeni yöntemlerine alışması ve kabullenmesi zor olsa da, o sabır ve tutkuyla bunu başarır, seslerden oluşan bir dünyanın kapılarını aralar (Açar, 2020). Ian öğrencilere ilham kaynağı olmakta ve hayattan soyutlanmanın karşısında durmaktadır (Taşçıyan:2022). O, enstitüde "durmak" ile engellenen ruhların özgürleşmesini ve öğrencilerinin dinamik olarak yaşama dâhil olmalarını sağlamaya çalışmaktadır (Özer:2022). Kişi dinlemeli ve hissetmeli, tüm sezgilerini ve sonuçlarını tutarlı bir bütün haline getirmeli, parmaklarımızı çırpığımızda veya dillerimizi şaklattığımızda yansıtacak sesin gücünü ölçmeyi öğrenmelidir (Widemann:2022).

Ian'ın kullandığı öğretim ve etik, dürüstlük ve aykırı yöntemler ile Imagine'de, "Dead Poets Society" (Ölü Ozanlar Derneği) filminin orijinal güçlü bir varyantını görebiliriz (Luciani, 2020). Ölü Ozanlar Derneği filminde, İngilizce öğretmeni John Keating'in atandığı Welton Akademisi oldukça ciddi, disiplinli ve akademik saygınlığı üst düzeyde olan bir okuldur. Okulun tutucu yönetim anlayışı öğrencileri üretken olmaktan alıkoymaktadır. Keating öğrencilerine okutulan kitapları yırtmalarını, kalıplaşmış düşüncelerden koparak yaşamlarını canlı kılmalarını tavsiye eder (Web 1). Ancak okulun statükocu tutumu ve ailelerinin isteği bu tasfiyelerle çelişmektedir. Yine de Keating öğrencilerine hayatı yeniden ve özgürce yorumlamayı ve dünyaya değişik açılardan bakabilmeyi öğretmeye çalışır (Tan:2014).

Enstitünün hâkim eğitim ve hayat paradigması, Ölü Ozanlar Derneği'ndeki Welton Akademisindeki anlayışa benzer nitelikte, görme engellilerin hayatın tehlikeli akışından kendilerini kısıtlamaları, hep dikkatli olmaları üstüne kuruludur. İster bir rehber, ister bir baston olsun görme engelliler sürekli olarak başkalarının denetiminde olmalıdır. Görme engellilerin bağımsız ve tek başına hayat sürdürmelerinin zorluğu her zaman için ön planda tutulmaktadır. Derslerin merkezinde bu anlayış bulunmakta ve sıra dışı herhangi bir yöntemin kullanılmasına izin verilmemektedir. Öğrenciler için hayat duvarlarla örülü bir mekânda sürmektedir.

Hatta bu anlayış, enstitünün çocuklar ve aileleri üstünde bir egemenlik kurmalarını sağlamakta ve bu doğrultuda görme engellilerin özellikle başka duyuusal yeteneklerinin gelişimine engel olmaktadır. Bu doğrultuda ekolojasyon yönteminin barındırdığı riskler enstitünün "ortodoks" anlayışı açısından kabul görmemektedir. Öğrenciler için baston güvenilir bir yol göstericidir. Hâlbuki ekolojasyon görme engelli çocukların çocukluktan itibaren geliştirebileceği bir yöntem olabilmektedir (Açar, 2013). Bu durumda da görme engelliler muhtaç bir kişi olmaktan kurtulacak "normal" bir hayat sürmenin tadına da varacaktır (Özer:2022).

Filmde, engellilik alanına dair bazı teorik yaklaşımlar da bulunmaktadır. Zira gerek karakterler gerekse de sürdürülen yöntemler bakımından engellilik alanındaki kuramsal tartışmaların yansımalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla engellilik alanında yapılan teorik tartışmalara bakmak uygun olacaktır. Bu teorik tartışmalar, engelliliğin nedenlerin neler olduğu, sorumluluğu ve çözümünün kime ait olduğu konusundaki tartışmalardır. Bu doğrultuda ahlaki (moral) model, hayırseverlik modeli, tıbbi (medikal/bireyselleştirilmiş) model, biyopsikososyal model, kişisel trajedi modeli, atıf modeli, işlevselci/ekolojik model ve sosyal model

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

gibi çeşitli kuramlar ileri sürülmüştür. Bu modellerden en önemlileri ise tıbbi (medikal) model ile sosyal modeldir. Enstitünün engellilere yaklaşımı tıbbi, Ian'ın karakter olarak taşıdığı roller ve misyon ise sosyal modeli temsil etmektedir. Bu iki model engellilik hususunda oldukça farklı kuramsal bir zemine sahiptir.

Tıbbi model engelliliği, tamamen engelli bireylere ve onların hastalıklarına odaklar. Modele göre, engellilik esasen fiziksel, duyuşal veya zihinsel yetersizliklerle ilgilidir (Zarb, 1995:24). Tıp, engelliliği hastalık ve patoloji ile ilişkilendirmiştir. Engelli insanlar ortalama insandan farklı olarak algılanırlar. Bu nedenle, onlar farklı muamele görmeli veya kontrol edilmelidir. Bu model, engellileri, trajik durumların acınası mağdurları olarak etiketleyen bir anlayış yaratmıştır. Sağlık, eğitim ve rehabilitasyon gibi kurumsal hizmetler engelli kişileri ailelerinden ve toplumdan uzaklaştırıp onları merak, korku ve bazen de nefret nesnelere haline getirmiştir. Bu durum engellilerin pasif, bağımlı, güçsüz ve yardıma muhtaç kişiler olarak algılanmasına neden olmuştur (Sullivan, 1991:258). Aslında, tıbbi model, engellileri toplumdan uzaklaştırmaya, özel kurumlara yerleştirmeye büyük ölçüde sebep olmuştur (Brisenden, 1986:177).

Tıbbi modele tepki olarak ortaya çıkan sosyal model Shakespeare'e göre sosyal bir inşadır. Sosyal model engellerin ortadan kaldırılmasını, ayrımcılıkla mücadele edilmesini ve sosyal baskının giderilmesini temele alır. Toplumsal koşullar engellileri, diğer insanlardan ayırmıştır. Engelli insanlar ezilen bir gruptur ve çoğunlukla engelli olmayan kişiler ve kuruluşlar bu baskıya sebep olur ya da katkıda bulunur. Sosyal model engelli insanların benlik saygısını artırma ve olumlu bir kolektif kimlik duygusu oluşturmada etkili olmuştur. Bu süreçte suçlanacak engelli birey değil, toplumdur (Shakespeare, 2017:193-194). Brisenden'e göre toplum, engellilerin kendileri için seçim yapma haklarını yok sayar. Tıp, sosyal hizmetler, akrabalar, vb. engellilerin hayatları konusunda söz sahibi olmasına izin vermez. Engellilerin, tüm seçenek ve risklerle, bir yaşam biçimi seçmelerine izin verilmelidir. Tüm engelli bireyler toplumda bağımsız olarak yaşama hakkına sahiptir. Bağımsız yaşam toplum tarafından verilen bir hediye ya da ayrıcalık değildir. "Bağımsız" terimi engellilerin, yaşamlarının kontrolünü ve onun nasıl yönetileceği hakkındaki tercihleri ifade etmektedir (Brisenden, 1986:177-178).

Bu iki model ekseninde değerlendirme yapıldığında şunlar ileri sürülebilir. Enstitüde hâkim olan anlayış tıbbi model üstüne kuruludur. Öğrenciler; engelli ve yetersiz bedenler, trajik bir hayatın acınası mağdurları, bağımlı ve güçsüz kişiler olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, sürekli gözetim altında tutulmalı, onlar adına kararlar alınmalı ve hayata ne kadar dâhil olacağı başka kişiler tarafından belirlenmelidir. Öğrenciler üstünde tek hâkim unsur enstitünün kuralları ve yöntemleridir. Bunlar öğrenciler için neyin uygun ve yararlı olunacağına temel unsurlarıdır. Bu anlayışın karşısında Ian, öğrencilere kendilerine saygı duyan, hayatları konusunda kararlar verip risk alabilen, özgür bireyler olma yolunda rehber olmaktadır.

Bu iki farklı paradigmanın daha da anlaşılması bakımından, filme Platon'un "Mağara Alegorisi" üstünden de bir değerlendirme yapılabilir. Platon'un Devlet adlı kitabındaki alegori şöyle özetlenebilir: Bu mağarada doğuştan itibaren zincirlenmiş insanlar bulunmaktadır. Bu insanların yüzleri mağaranın duvarına dönüktür. Mağaranın girişinde bir ateş yanmakta ve bu sayede çeşitli nesnelere gölgeleri mağara duvarına

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

yansımaktadır. Mağaradaki insanların kendi gölgelerinden ve yansıyan nesnelere gölgelerinden başka bir şey görmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla gölgeleri, gerçek olarak kabul etmektedirler. Mağaranın içinden biri zincirlerinden kurtulup zahmetli ve dik bir yokuştan yukarı çıkarak mağaranın dışındaki hayatla karşılaşır. Bu kişinin gördüğü mağaranın gerçek varlık alanıdır. Farkına vardığı hakikati arkadaşları ile paylaşmak ister, onları da tırmanmayı göze almaya, zincirlerinden kurtarmaya çalışır. Ancak kimse onun anlattıklarına inanmaz, hatta onunla alay ederler (Platon:2017).

Bu alegoriden hareketle Enstitünün bir mağara olduğu ileri sürülebilir. Zincire vurulmuş insanlar, görme engelli öğrencilerdir. Zincirler, öğrencilere dikte edilen eğitim için kullanılan yöntemler ve anlayışlar, onlar için konulmuş kurallar, kalıplar ve yasaklardır. Gölgeler, öğrenciler için tasarlanan hayat anlayışı, enstitüye hapsolünmüş kısır ve hakikatin bütünlüğünden koparılmış dünyadır. Zahmetli ve dik yokuştan yukarı "mağara"nın dışına çıkan, "sesler evrenini görebilen" ve idrak eden Ian'dır. O her akşam mağaranın "sesler evrenine" açılan kapısından çıkmakta ve mağaranın dışındaki hayatın mümkün olduğuna çocukları ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak öğrenciler direnir ve sesleri görebilmenin mümkün olmadığına inanmaktadırlar. Onlar için görünür olanlar ancak nesnelere ve bu nesnelere bastonlarıyla görmektedirler. Öğrenciler için seslerden oluşan bir evren erişilmez, muğlak bir alandır. Dolayısı ile Ian inanılacak şeyler dile getirmemektedir. Kaldı ki bu "mağara"nın dışındaki hayatın tehlikeli olduğu Ian'ın taşıdığı yara ve berelerden de anlaşılabilir. Zahmetli ve tehlikeli yokuştan yukarıya çıkma da ürkütücüdür. Öğrenciler mağaradadır, karanlıktadır. Onların sesle aydınlanmış dünyaya çıkmaları gerekmektedir. "Sesleri görmek" onları gerçek hayata dâhil edecektir.

Platon'un alegorisi bağlamında Ian mağaranın dışına çıkmaya cesaret eden, yol gösterici bir kişi olarak değerlendirilebilir. Bunu da ancak erdem ve bilgi sahibi olanlar gerçekleştirebilmektedirler. Dolayısı ile filmde mağara temsilleri bakımından Ian'ın, aydınlığa davet eden bir bilge olarak tarif edildiği ileri sürülebilir. Zira o, görülmeyeni (nesnelere) duyan ve bunu pratik hikmetle deneyimleyen biri olarak rol üstlenmektedir. Enstitüde sahip olduğu rollere bakıldığında Ian, katı bir toplumsal yapıda değişim yaratma hususunda sorumluluk üstlenmektedir. Sosyolojik bağlamda Ian var olan değerlerin ve paradigmanın aşılması gerektiğini vurgular. Sosyal modelin de belirttiği gibi engellilik olgusuna ilişkin tartışmada, değişmesi gereken toplumsal yapıdır.

Filmin yönetmeni Jakimowski'ye göre "biz görenler dünyayı görmeyenlerle benzer şekilde algılarız. Neyin önemli olduğunu görmüyoruz. Bir anlamda biz onlardan daha körüz. Dahası, onlar kendi yöntemleriyle, diğer duyularıyla görememeyi telafi ediyorlar". Her ne kadar Jakimowski, Ian'ı idealize ederek bir model olarak sunma ya da engellileri "aziz" olarak tasvir etme isteği taşımasa da, yine de, gelen yeni öğretmen, çocuklara "umut yanılsaması" verdiğinden endişe eden enstitü doktoru ve enstitünün başöğretmeni tarafından meydan okunduğunda da bunu tarafsız olarak sunar (Schumann:2014). Ancak izleyici, Ian'ın öğrencilere haklı bir davette bulunduğunu, "umudun" peşinden giden bir kaç öğrencinin olması üstünden de rahatlıkla anlayabilmektedir.

3.2. Bab'Aziz: Ruhunu Tefekkür Eden Prens Filminde Körlük ve Bilgelik

2005 yılı Fransa, Tunus ve İran ortak yapımı olan Bab'Aziz: Ruhunu Tefekkür Eden Prens filminin yönetmeni, Tunuslu yazar, şair ve ressam Nacer Khemir'dir (Nâsır Hamîr). Filmin İngilizce adı "Bab'Aziz:The Prince That Contemplated His Soul"dur, senaristler ise Tonino Guerra ve Nacer Khemir'dir. Önemli oyuncular arasında Parviz Shahinkhou, Maryam Hamid, Golshifteh Farahani bulunmaktadır.

Bab'Aziz filmi, yaşlı bir kör adam Bab'Aziz ve torunu İştâr'ın çölde bir sufi toplantısına katılmak için yola çıkmalarıyla başlar. Aynı toplantıya giden birkaç karakter de onlara katılır. Film, toplantıdan ziyade bir yolculuğa odaklanır ve bu yolculuk, manevi sufi yolculuğu için açık bir metaforudur. Filmdeki tüm unsurlar, insanı içsel gerçekliğine götüren bir yol olarak görünür. Büyük çöl, bu yolun öngörülemezliğini ve gizimini yansıtır. Karakterler buluşur, hikâyelerini paylaşır ve büyük bir yolculuğun farklı yüzleri olarak görünür:kendini tanıma yolculuğu. Bu hikâyeye, tüm insanları zamansız, sınırsız, dairesel hareketlerle birleştiren bağı temsil eder. Filmin açılış sahnesi bu dairesel hareketi yansıtır. İlk olarak, arka planda okunan Kur'ân ayetleriyle dönen bir derviş görünür ve daha sonra iyi bilinen bir tasavvuf söylemi dile getirilir:"Yeryüzünde ruhlar kadar Allah'a giden yollar var". Sonunda, geniş çölün dairesel döngüsünde filmin karakterleri çölden tek tek ortaya çıkar (Öztürk, 2019:57).

Bu büyük yolculukta altı hikâye anlatılmaktadır. İlk hikâyede, keyif ve sefa içinde bir prens vardır. İkinci hikâyede kum taşıyıcısı yer verilmiştir. Üçüncü hikâyede bir gencin bir kıza olan aşkı anlatılır. Dördüncü hikâyede biri sürekli camide olan diğeri hiç meyhaneden çıkmayan ikiz kardeşler ile alakalıdır. Beşinci hikâyede mecnun misali canından vazgeçen bir Kızıl Saçlı Derviş'in hikayesi anlatılmıştır. Son olarak altıncı hikâyeye, Bab'Aziz ile torunu İştâr'ın dervişlerin toplantısına katılma yolculuğudur. İştâr, dedesi Bab'Aziz'in gören gözü, dedesi ise torunun kalp gözüdür (Başarslan:2020).

Bab'Aziz filmi aslında bir şark masalıdır. Bu masalda, çölde aynı hedefe yürüyen yolcuların her birinin kendi yolundan yürüdüğü görülür." (Web 3). Bu yolda karakterlerin hiçbiri aynı nedenden dolayı aynı yolu izlemez. Bab'Aziz tüm yolcuların merkezindedir. Onun dışında hiç kimse yolculuk ve toplantı hakkındaki gerçeği bilmiyor ve sadece yolculuklarında kendilerini keşfedebiliyorlar. Bab'Aziz son toplantıda olmayacak tek kişi çünkü o kendi iç yolculuğunu çoktan tamamlamıştır (Öztürk, 2019:57). Elbette ki bu yolculuk bilgece yaşama ve kemale ermeyle nihayet bulmaktadır.

Her medeniyette olduğu gibi Arap, Türk ve Fars kültürlerinde de kadim bilgelik gelenekleri mevcuttur. Bu geleneklerde çöl önemli bir semboldür. Çöl edebi olmakla beraber içinde tecrit edilmeyi barındıran bir mekândır. Zira bir kum tanesiyle milyarlarca kum tanesinin bir olduğu bir mekândır (Web 2). Bilge kişi hem ne eylediğini, hem de kendinin ne olduğunu, evrendeki varoluşunun anlamını bilen ve tanrı ile olan bağının farkında olan kişidir (Kuvancı, 2019:345). Bab'Aziz hakikat yolculuğunu çölde sürdürmektedir. Hatta çölde bir kum tanesi olarak (bütün âlemde bir parça olarak) yolculuğunu sonlandırmaktadır.

Bilgelige dair literatürde Batı ve Doğu bilgelikleri hakkında çeşitli değerlendirmeler bulunmaktadır. Batı bilgelğinde, hakikate giden yolun doğru belirlenmesi ön plandadır. Bu belirlemede önemli olan akıl temelli özgürlüktür. Bu bilgelik tanrısal olanla değil kutsal olanla ilişkilendirilir. Bu kutsallık metafizik içerikten beslenir. Batıda bilgelik bir mühendislik yaklaşımıdır. Doğu bilgelğinde ise ana unsur yolu doğru yürümektir (Önkal:2022). Filmde Bab'Aziz bir Doğu bilgesidir. Onun için akıl tâli bir cevherdir. Yolda ona azık olan sabır ve kalp gözüdür. Khemir'e göre Batı ile Doğu bilgeligi arasındaki farkı en iyi betimleyen unsurdan biri de bahçelerdir. Batı'da bahçeler gözle görülür ve evleri çevreler. Doğu'daysa bahçeler aşk ile ilişkilidir, saklıdır, hikmet bahçeleridir. Mesela; Granada, Marakeş, Kahire ve Tunus'takiler gibi. Klasik Batı bahçeleri ise dünyaya ait bir manzaradır (Web 2). Bir anlamda Bab'Aziz'in bahçesinin çöl olduğu söylenebilir. Bu bahçe bir aşk ve hikmet bahçesidir. Bilgelğin, Batı'ya kıyasla, Doğu'da yaygın olmasında, hikmette ilhamın; felsefede ise rasyonel düşüncenin baskın olmasıdır. Doğunun evrene yaklaşımı sentetik iken Batının ise analitiktir (Emin, 2012:213-215). Bu nedenle her kişi için yolculuk öznedir. Yola çıkmak için tanımlayıcı ve rasyonel bir yaklaşım yoktur. Filmde yansıtıldığı gibi çölde yürüyenler seçkin değil, kendileri için yol seçenlerdir.

"İnsanın Yabancılaşmasına Yönelik Sûfi Perspektif" adlı çalışmada Özköse, insanın yaratıcısıyla sürekli bir bağ kurması ve evrendeki kozmik düzenin önemli bir unsuru olduğunu bilmesi gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Böylece, kendini kozmik evrende bir mikro kozmos olarak görece ve evrendeki tüm var olanlarla bir bağ içinde olduğunu anlayacaktır (Özköse, 2016:11-12). Bu yolculukta iki yeteneğe sahip olmak önemlidir: Basiret ve firâset. Basiret, görme, algılama, olup bitenine vâkıf olma gibi sezgisel bir yetenek olarak anlamlandırılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bilhassa hakikati görebilme, doğruyu yanlıştan ayırabilme anlamında kullanılmıştır. Mutasavvıflar, bedeninin dış dünya için iki gözü olmasına karşın, kalbin de insanın iç dünyasına bakan gözünün oluşunu savunur. İnsan beden gözü ile evrendeki varlıkları algılar, kalp gözü ile de bu varlıkların ötesindeki hakikatleri idrak eder (Uludağ, 1992:103). Firâset ise, insanın varlıkların ötesindeki anlamlarını keşfetme ve ileriye dönük isabetli tahminlerde bulunabilme yeteneği anlamına gelmektedir. Söz konusu anlam akıl ve duyu alanını aşmayı ve ancak sezgi ile kavranılmayı gerektirir (Uludağ, 1996:116). Kalp gözü ile hakikate ulaşmaya çalışmak da yola çıkmayı zorunlu kılar. Bab'Aziz filminin de bir yol hikâyesi olduğunu ilk görüntülerden itibaren görmek mümkündür. Hatta ilk sahnesinde "Allah'a ulaşmak için yaratılmışlar adedince yollar vardır." sözü filme hâkim esas tasavvufi vurgudur (Çetin, 2020:114-115).

Bab'Aziz filmi, kendini bilmenin bir yol hikayesidir. Derviş sürekli olarak yüreğinde biriken dünya sevgisini süpürür. Başka bir deyişle, nefisini ehlileştirir (Öztürk, 2019:69). Bab'Aziz filmde bir sufi/derviş olarak sunulmaktadır. Dervişin bilgelik anlayışı teorik olmakla beraber pratik hayatla anlam bulur. Bab'Aziz derviş olarak kendi toplumunda bir yol göstericidir. Basiret ve firâset sahibidir. Ancak ironik olarak kördür. Bu çalışma için önem arz eden bir nokta da budur. Körlük, ne bilgelikte ne de yaşamda bir engel olarak tasavvur edilmektedir. Hatta göz ile görmek hakikat için zorunlu bir unsur olarak değerlendirilmez. O halde körlük ancak anlam kapıları kapandığında sorun olabilmektedir.

3.3. Zatoichi: Kör Kılıç Ustası Filminde Körlük ve Bilgelik

Orijinal ismi "The Blind Swordsman: Zatoichi" olan filmin yapım yılı 2003'tür. Filmin yönetmenliğini Takeshi Kitano yapmıştır. Japon yapımı olan filmin önemli oyuncularını arasında Takeshi Kitano, Tadanobu Asano, Yui Natsukawa bulunmaktadır. Filmin ana karakteri kör kılıç ustası Zatoichi, Japon sinemasında ikonik bir kahramandır. Zatoichi, 19. yüzyıl Japonya'sında masör olarak geçimini sağlayan, sürekli yer değiştiren ve geçmişi olmayan kör bir adamdır. O, kör oluşuna rağmen, samuraylar kadar yetenekli bir kılıç ustasıdır (Web 5). Kültürel bağlamda, Zatoichi, gittiği yere adalet götüren isimsiz kör bir kılıç ustasına dair bir Japon efsanesidir. O, sevgileri son derece gelişmiş ve gelenekçi biridir. Zatoichi sumo yapar, flüt çalar, çocuklar, yaşlılar, yoksullar tarafından sevilir. İşitmesine mani olduğu için yağmur ve rüzgârı sevmez, sevgilerini dinler ve daima inandığı yolu seçer (Tunç:2022).

Yönetmen Kitano 19. yy. Japonya'sını, izleyiciye bir kasabanın sokaklarını, ticarethanelerini, kumarhanelerini ve evlerini tasvir ederek sunmaktadır. Kör kılıç ustası ve aynı zamanda ermiş bir bilge kişi Zatoichi toplumda süre giden iyi-kötü çatışmasında bir semboldür (Tabak:2004). Filmde bu dönem saygın bir kimliği olan samurayın onurunun yok olmaya başladığı, organize suç çetelerinin çoğaldığı, köylü nüfusun büyük bir baskı altına alındığı ve sömürüldüğü, topraklarına el konulduğu bir zamandır. Bu karmaşa zamanında çaresizleri koruyan, adaletsizliğe savaş açan bir kahraman olarak ortaya çıkan kılıç ustasının kör oluşu bilgelik teması üstünden değerlendirilebilir. Kör ama gerçeği gören Zatoichi kötülükle mücadele eden mistik bir rol üstlenmekte ve dönemin samuray imajına karşı da savaşırken samurayların sahip olması gereken zihin, değer ve yetenekleri kendinde üst düzeyde barındırmaktadır.

Seçkin savaşçı bir sınıf olarak samuraylar Japonya'nın yönetimine yedi yüzyıldan fazla etki etmişlerdir. Bu süreçte kendilerine ait bir yaşam felsefesi ve kültürü oluşturarak Japon kültürel yaşamına da katkı sunmuşlardır (Alikoç Sargın, 2008:3). Kendine özgü bir yapı oluşturan bu düşünce literatürde Buşido olarak sonraki dönemlerde yerini almıştır. Bu düşünce, hem samuraylar hem de sıradan Japonlar için bir hayat anlayışına dönmüştür. Samuraylar, özellikle insanlara sosyal değerler ve manevi yaşantı konusunda örnek olmuşlardır (Alikoç Sargın, 2008:134). Bir felsefe olarak Buşido, sosyal hayattaki ahlaki değerler üstüne kuruludur. Bu değerler arasında, dürüstlük, adalet, cesaret, nezaket, onur ve sadakat ön plandadır. Samuraylar vasıtasıyla yüzyıllarca, Japon toplumu içinde bu değerler hakim olmuş ve bir gelenek oluşturarak kuşaktan kuşağa devam etmiştir. Ayrıca bu felsefe kişisel bir aydınlanma sürecidir (Akman, 2011:134). Ancak filmde samuraylık dâhil birçok unsurda yozlaşma söz konusudur. Zatoichi karakteri birçok dizi filmde samuray olarak rol edinmiştir. Ancak incelenen bu versiyonda Zatoichi bir samuray değil, zorbaların yanında yer alan samuraylara da karşı mücadele etmektedir. Bu durumda toplumsal yozlaşmanın ve çözülmenin düzeyini göstermektedir.

Uzakdoğu toplumlarının çoğunda olduğu gibi Budizm, Japon kültürünü etkileyen ve oluşumuna katkı sunan önemli faktörlerden biridir. Hatta Japonya'da yaygınlık göstererek Şintoizm ile beraber ikinci bir din olmuştur (Şenavcu:2016). Budizm'de kişilerin sahip oldukları statülerin bir göstergesi olarak çeşitli

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

olağanüstülükler bulunmaktadır. Bunlardan biri Abhinna (tasavvufta keramet) olarak adlandırılan mucizevi durumlardır. Bunların bazıları, ilahi göz, ilahi kulak, zihin okuma, önceki hayatları hatırlama ve iddhiler (uçma, görünmez olma, suda yürüme, güneşe ve aya dokunma gibi güçler) gibi yoğunlaşma ile ulaşılabilecek dünyevi niteliklerdir (Derin, 2016:229). Bu bağlamda Zatoichi rakiplerinin tüm hareketlerini "işitme" yeteneği ile hissedebilmektedir. Sezgileri güçlü, yoğun dikkat toplama ve mekânsal farkındalık ile aynı anda birçok kılıç ustasını alt edebilmektedir. Bu durumu salt bir işitme yeteneği olarak değerlendirmek eksik olacaktır. Budizm ile ilgili olarak belirtilen "abhinna"nın mucizevi niteliğinin Zatoichi'de zuhur ettiği söylenebilir. Bu da kendisine mistik ve yüksek bir pratik bilgelik katmaktadır. Dolayısı ile o sadece kör bir kılıç ustası değil olağanüstü yetenekleri olan bir kahramandır. Kendisine atfedilen toplumsal roller dikkate alındığında, toplumsal yozlaşmaya karşı bir işlevde de bulunmaktadır.

4. SONUÇ

İncelenen filmlerdeki ana karakterler körlük ve bilgelik bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır. Karakterler için "görmek" sureti görmek değildir. Onlar anlama ulaşmak için suretin arkasına bakmaktadırlar. Her biri, her ne kadar kendi kültür ve zamanı açısından sunulsa da, bilge olma bakımından oldukça benzer özellik taşımaktadırlar. Ian karakterinde, stoa felsefesinde altı çizildiği gibi, insanın kozmik bütünü bir parçası olduğu ve bütüne dair bilginin de sadece bir duyuya indirgenemeyeceği anlayış bulunmaktadır. Böylelikle Ian görme duyumunu "seslerle" gerçekleştirerek dış dünya ile alternatif bir bağ kurabilmektedir. Ian öğrencileri "mağara"dan çıkarmayı amaç edinirken de pratik bir bilgelik örneği sunmaktadır. Bab'Aziz derviş olarak sunulan bir karakterdir. Kendi mistik penceresinden hakikati görmektedir. Onun gören göze değil "gören kalbe" ihtiyacı bulunmaktadır. Hayat bir yolculuktur. Bu yolculukta görmek için rehber de göz değildir. Zatoichi, karakter olarak ermiş bir Budist olarak değerlendirilebilir. Bu karakterde Budist kültürün ahlak ve anlayışının bulunduğu ileri sürülebilir.

Körlük gerçeği görmeye engel değil bilakis bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Her üç filmde de ana karakterler kördür ancak bu onların çevresinde bir kahraman olarak ortaya çıkmalarına engel değildir. Öyküler farklı olsa da çevreleri için yol gösteren, "karanlıktan" aydınlığa çıkaran nitelikleri oldukça belirgin bir şekilde sunulmuştur. Her biri kendi kültürel rengine bürünmüş bir bilgelik sembolü olarak yorumlanabilir. Batı bilgeliği ile doğu bilgeliği farklı olsa da, körlük ve bilgelik arasında ilişki her ikisinde de güçlüdür. İncelenen filmlerde ana karakterde, olup bitene vâkıf olmada, güçlü bir sezgisel yetenek olduğu aşikârdır. Bu sezgisel derinlik onları kendi varoluşlarının anlamlandırılmasında da etkindir. Bu noktadan hareketle, potansiyel olarak her kör bireyin kendi payına, bilgelik ve sezgisel bir derinlik taşıdığı ileri sürülebilir.

Filmler "bedenin" aşılması gerektiği temasını ön plana almaktadır. Beden fonksiyonel olmayabilir. Ancak bedene hapsolmek bu durumdan daha da sorunludur. Ana karakterler bu hapisten kurtulmanın birer reçetesi olarak sadece engellilere değil herkese bir model olarak sunulmaktadır. Kahramanlar ütöpik değildir, gerçek hayatta olması muhtemel kişilerdir. Sağlıklı ve kusursuz bedenin yüceltiği zamanımızda körlüğün karakterler üstünden sunulan yorumu, toplumda engellilere dair mevcut pejoratif vurgulara karşı koymada da

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

önem arz etmektedir. Filmlerde, ana karakterlerin zikredilen şekilde sunulması, özelde görme engellilere genelde ise engellilerin tümüne dair olumlu tutumların gelişmesine etki etme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, insanların engelli bireylere daha geniş bir perspektiften bakmalarını da sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Açar, M. (2013). Dünyayı Duyarak Görmek. (Erişim Tarihi: 14.09.2022). <https://www.haberturk.com/yazarlar/mehmet-acar/868445-dunyayi-duyarak-gormek>.
- Akman, K. (2011). Buşido:Japon Samuraylarının Felsefesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 1(1), s. 132-150.
- Aydınlı, A. 1999. Abdullah İbn Ümmü Mektûm. *İslam Ansiklopedisi*, (20), s. 434-435. İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı.
- Başarslan, S. N. "Bab'Aziz ve Nacer Khemir", <https://www.derindusunce.org/2011/02/22/bab-aziz-nacer-khemir/> (Erişim Tarihi: 24.09.2022).
- Bell, R. "Imagine". (2012). http://exclaim.ca/film/article/Imagine-directed_by_andrzej_jakimowski. (Erişim Tarihi: 14.09.2022).
- Birren, J. E. ve Svensson C. M. (2005). *Wisdom in History*. R. J. Sternberg and J. Jordan (Ed.), A Handbook of Wisdom:Psychological Perspectives (s. 3-31). London:Cambridge University Press.
- Boztepe, M. ve Şahin, B. (2017). Parmaklarıyla Gören Ressam. (Erişim Tarihi: 24.09.2022). <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/parmaklariyla-goren-ressam-devlet-sanatcisi-olmak-istiyor/899827>
- Brisenden S, (1986). Independent Living and the Medical Model of Disability, *Disability, Handicap & Society* 1(2), s. 173-178, (Erişim Tarihi: 27.09.2022). <https://doi.org/10.1080/02674648666780171>
- Buxton, R. G. A. (1980). Blindness and Limits:Sophokles and the Logic of Myth. *The Journal of Hellenic Studies*, 100, s. 22-37.
- Caldwell, R. (1989). *The Origin Of The Gods:A Psychoanalytic Study Of Greek Theogonic Myth*, New York :Oxford University Press.
- Camp, D. (2014). *Literary Treatments of Blindness from Sophocles to Saramago*. (Erişim Tarihi: 25.10.2022). https://ir.vanderbilt.edu/bitstream/handle/1803/6424/Camp_ThesisFinalDraft.pdf?sequence=1&isAllowed=y Submitted to the Department of English, Vanderbilt University, in partial fulfillment of the requirements for Honors in the Major, April 11.
- Çelikkol, S. (2019). Stoa Felsefesinin Temel Görüşleri Üzerine Bir İnceleme. *Bilimname*, 37(1), s. 1225-1245 <https://doi.org/10.28949/bilimname.522162>
- Çınar, A. (2007). Aristoteles'in Nikomakhos'a Etik'inde Pratik Hikmet Kavramı ve Günümüz Açısından Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1) s. 171-192.
- Çilingir, L. (2012). Bilgelik Uğraşı Olarak Felsefe. *Felsefe Dünyası* 1(55), s. 7-38.
- Demirci, M. E. (2005). Homeros'tan Aşık Veysel'e Tarihte Ve Toplum Yaşamında Körler:Bilgelik Mi, Çaresizlik Mi? İstanbul:Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- Derin, S. (2016). *Tasavvuf Ve Budizm Klasiklerinin Kavramlar Üzerinden Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Ebert, R. Kitano Makes Venerable 'Zatoichi' His Own. (Erişim Tarihi: 05.09.2022). <https://www.rogerebert.com/reviews/the-blind-swordsman-zatoichi-2004>
- Emin, A. (2012). Arap Edebiyatında Hikmet. (Zeynep ARKAN, çev.), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(26), s. 213-217.
- Şimşek, E. (2016). Âşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 4(9), s. 117-126.
- Farrell, G. (1969). *The Story Of Blindness*. London:Oxford University Press.

- ... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)
- Grierson, T. (2012). Hayal Etmek. (Erişim Tarihi: 14.10.2022). <https://www.screendaily.com/Imagine/5046312.article>
- Hayhoe, S., Cohen, R. ve Carrizosa, H. G. (2019). Locke and Hume's Philosophical Theory Of Color is Investigated Through A Case Study Of Esref Armagan, An Artist Born Blind. *Journal of Blindness Innovation and Research* 9(1), <https://doi.org/10.5241/9-149>
- Kuvancı, C. (2019). Bilgece Hayat. *Bilimname*, 37(1), s. 321-351. <https://doi.org/10.28949/bilimname.460467>
- Larrissy, E. (2007). The Blind and Blindness in Literature of the Romantic Period, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Letoublon, F. To See or not to See Blind People and Blindness in Ancient Greek Myth, (Erişim Tarihi:10.06.2020). <https://www.researchgate.net/publication/330180151>
- Luciani, N. A Lesson in Balance in The Dark. (Erişim Tarihi: 14.10.2022).<http://Imaginthefilm.org/doc/LeMonde.jpg>.
- Osbeck, L. M. ve Robinson, D. N. (2005). Philosophical Theories of Wisdom. R.J. Sternberg and J. Jordan (Ed.), *A Handbook of Wisdom: Psychological Perspectives* (s. 61-83). London: Cambridge University Press.
- Önkal, G. Bilgelik Üzerine. (Erişim Tarihi: 13.09.2022). https://www.academia.edu/22796397/Bilgelik_%C3%9Czerine
- Özer, M. Hayallerin Ötesinde Göz olmadan görebiliyor muyuz?. (Erişim Tarihi: 13.08.2022). <http://www.beyazperde.com/filmler/film-221357/elestiriler-beyazperde/>
- Özköse, K. (2016). İnsanın Yabancılaşmasına Yönelik Sûfi Perspektif. *İlahiyat Akademi* 3, s. 9-22.
- Öztürk, R. (2019). Sufism in Cinema:The Case of Bab'Aziz:The Prince Who Contemplated His Soul. *Film-Philosophy* 23(1), s. 55-71.
- Platon (2017). Devlet. (F. Akderin, çev). İstanbul:Say Yayınları.
- Rising, J. Modern Wisdom. (Erişim Tarihi: 14.09.2022). <http://web.mit.edu/jrising/classes/24.202/wisdom.pdf>
- Sargın, Alev Alikoç. Samuray Tarihi, Kültürü Ve Felsefesinin Anime Örneklerinde Yansıması:“Rurouni Kenshin” Anime Örneğinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV ve Sinema Anabilim Dalı İstanbul, 2008.
- Schumann, H. "Movie Review:Imagine. (Erişim Tarihi: 14.10.2022). https://thecriticalcritics.com/reviews/movie_review-Imagine/.
- Shakespeare, T. (2017). The Social Model of Disability. Lennard J. D. (ed.) S. 190-199. *The Disability Studies Reader*. New York: Routledge
- Sullivan, M. (1991). From Personal Tragedy To Social Oppression:The Medical Model And Social Theories Of Disability", *New Zealand Journal Of Industrial Relations* 16, s. 255-272.
- Şenavcu, H. İ. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Japon Budizmi:Genel Bir Bakış. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1, s. 45-64.
- Tabak, Y. (2004). Haftanın Filmleri. (Erişim Tarihi: 14.10.2022). <http://www.radikal.com.tr/hayat/haftanin-filmleri-864728/>
- Tan, B. (2014). Farkındalık, Doluluk ve Özdeşim:Dead Poets Society. (Erişim Tarihi: 14.10.2022). <https://www.filmhafizasi.com/farkindalik-doluluk-ve-ozdesim-dead-poets-society/>
- Taşçıyan, A. Seslerle Görebilmek. (Erişim Tarihi: 14.09.2022). <https://www.star.com.tr/yazar/seslerle-gorebilmek-yazi-780081/>
- Tek, R. (2016). Edebiyat-Toplum İlişkisi Bağlamında Âşık Veysel'in Şiir Dünyası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 40, s. 327-350.

- ... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)
- Tomlin, E. W. (1957). Doğu ve Batı Hikmetleri. (H. G. Yurdaydın, çev.) *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6(1), s. 70-79.
- Topakkaya, A. (2012). 'Felsefi Bilgelik' ve 'Hayranlık Duyma' Kavramları Arasındaki İlişki Üzerine. *Kaygı Dergisi*, 18, s. 93-99.
- Torres, J. (2014). Teiresias, the Theban Seer. (F. M. A. Rengakos (Ed.), Trends in Classics. (s. 339–356), <https://doi.org/10.1515/tc-2014-0018>.
- Tunç, E. Kör Bir Kılıç Ustasının Kanlı Serüvenleri:Zatoichi Filmleri. (Erişim Tarihi:03.09.2022). <https://www.otekisinema.com/kor-bir-kilic-ustasinin-kanli-seruvenleri-zatoichi-filmleri/>
- Türkmen, S. (2019). Seneca'nın Erdem ve Bilgelik Anlayışının Ekolojik Etiğe Katkısı. *Kaygı Dergisi* 18(1), s. 257-275.
- Uludağ, S. (1992). "Basiret". *İslam Ansiklopedisi*, (5), 103. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Uludağ, S. (1996). "Firaset". *İslam Ansiklopedisi* (13), 116-117. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Web 1: <http://www.beyazperde.com/filmler/5280/>. (Erişim Tarihi: 14.09.2022).
- Web 2: <https://alihasar.blogspot.com/2014/03/nacer-khemir-babaziz-roportaji.html> Nacer Khemir İle Söyleşi çev:Ali Hasar, *Ayraç Dergisi* 52, (2014). (Erişim Tarihi: 14.10.2022).
- Web 3: <https://justwerther.wordpress.com/2012/05/21/babaziz-herkesin-cenneti-digeri-ninkinden-farklidir> (Erişim Tarihi: 04.10.2022).
- Web 4: <https://www.greekmythology.com/Myths/Mortals/Phineus/phineus.tml>. (Erişim Tarihi: 14.10.2022).
- Web 5: <https://www.cinemablend.com/reviews/Blind-Swordsman-Zatoichi-532.html> (Erişim Tarihi: 22.09.2022).
- Web 6:<https://www.researchgate.net/publication/340792633> The Role of Tiresias in Oedipus Rex). (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- Web 7:<https://www.themaggar.com/32-istanbul-film-festivalinden-gordukleri-mizin-otesinde-bir-film-imagine/> (Erişim Tarihi: 14.09.2022).
- Widemann, D. A Walk in The Dark Under The Sway Of The Senses. (Erişim Tarihi: 14.10.2022). <http://Imaginethefilm.org/doc/L'HumaniteENG.pdf>.
- Zarb, G. (1995). Modelling The Social Model Of Disability. *Critical Public Health* 6(2), s. 21-29. (Erişim Tarihi: 20.09.2022). <http://www.tandfonline.com/> <https://doi.org/10.1080/09581599508409049>.

Çatışma Beyanı: Bu çalışmada taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki bulunmamaktadır, bu sebeple herhangi bir çıkar çatışması olmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı: Bu çalışma, niteliği gereği, araştırma makalesi olmadığından etik kurul izninden muaftır.